

Мельник Наталія

кандидат педагогічних наук,

Черкаський Національний університет

імені Богдана Хмельницького

СТАНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У США: ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОВІДНИХ АМЕРИКАНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ МИНУЛОГО

У статті розкрито особливості педагогічної діяльності засновників американської дошкільної освіти у контексті становлення американського суспільного дошкільного виховання. Визначено етапи розвитку та здійснено ретроспективний аналіз дошкільної освіти у США від появи перших дошкільних установ до початку ХХ століття. Діяльність провідних американських педагогів представлено в контексті історичного поступу та трансформацій у дошкільній освіті.

Ключові слова: *суспільне дошкільне виховання, педагогічна діяльність провідних американських педагогів минулого, становлення дошкільної освіти у США.*

В статье раскрыты особенности педагогической деятельности основателей американского дошкольного образования в контексте становления общественного воспитания в США. Установлено этапы развития и осуществлен ретроспективный анализ дошкольного образования в США от времени появления первых дошкольных учреждений до начала ХХ столетия. Деятельность ведущих американских педагогов представлено в контексте исторического становления и трансформаций дошкольного образования.

Ключевые слова: *общественное дошкольное воспитание, образовательная деятельность ведущих американских педагогов прошлого, становление дошкольного образования.*

The peculiarities of pedagogical activities of prominent American preschool establishers in the context of USA general public pre-school establishment are analyzed in the article. Periods of preschool development and its characteristics are presented by the author. Progressive preschool teachers activity is analyzed in the article in the context of historical development and transformation in preschool education.

Key words: *general public pre-school upbringing, educational activities of prominent American past's preschoolers, establishment of pre-school.*

Останніми роками актуальності набувають дослідження з порівняльної педагогіки, які забезпечують вивчення передового педагогічного досвіду розвинених країн світу. Вхідження України до системи світового цивілізаційного процесу, освоєння загальнолюдських цінностей та культури новими поколіннями відбувається через систему освіти. В Законі України «Про освіту» початковою ланкою визначено саме дошкільну освіту [2]. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») одним з пріоритетних напрямів виховання визначає розробку теоретико-методологічних аспектів національної системи виховання з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду [1, с. 1–2]. Тому сьогодні, коли у системі дошкільного виховання простежуються нові тенденції: організаційно змінюються зміст і форми роботи садків, постійно відбувається пошук нових нетрадиційних підходів у роботі з дітьми, надзвичайно необхідним й важливим стає поєднання досліджень педагогічної спадщини минулого і сучасних науковців, що дасть змогу відкрити нові перспективні напрямки реформування та подальшого розвитку системи сучасної дошкільної освіти.

Аналіз історико-педагогічних досліджень останніх років свідчить про зростаючий інтерес учених до проблеми виникнення та становлення дошкільної освіти у зарубіжних країнах. Інтерес становить американських досвід становлення та розвитку суспільного дошкільного виховання. Незважаючи на наявність цілого ряду дисертаційних робіт та публікацій присвячених вивченню педагогічного досвіду США, проблеми тенденцій розвитку та особливостей організації дошкільної освіти в США висвітлено в нечисленних вітчизняних дослідженнях: Г. Дмитрієва, О. Желюк, П. Заїченко, М. Красовецького, З. Малькова, А. Михайлова, З. Плохій, К. Ремезової, О. Цветкової та ін. Питання становлення дошкільної освіти, особливостей організації дошкільної освіти за кордоном розглядаються у дисертаційних дослідженнях: О. Бевз, Л. Галаманжук, В. Трубіщина, З. Хало та ін. Дані питання розглядаються у дисертаційних дослідженнях: Т. Головань, О. Донченко, В. Золотоверх, Т. Пантюк, О. Пшеврацької, Т. Слободянюк, Т. Філімонової, Н. Шкляєвої та ін. Окремі аспекти проблеми висвітлено у монографіях і статтях З. Борисової, Н. Герасимової, Н. Дем'яненко, Т. Куліш, О. Проскури, І. Прудченко, І. Улюкаєвої, Г. Урунтаєвої та ін.

Науковий інтерес становить вивчення особливостей становлення дошкільної освіти у США, яка ґрунтується на дитиноцентриській філософії і для якої гуманістичний та діяльнісний підходи є традиціями успішного навчання та виховання дітей дошкільного віку.

Мета дослідження полягає у вивченні педагогічної діяльності видатних американських педагогів минулого.

Завдання дослідження полягає у аналізі особливостей становлення суспільного дошкільного виховання під впливом діяльності активістів дошкільної освіти у США з другої половини XVIII століття до початку XX століття.

Перші педагогічні ідеї щодо навчання та виховання дітей дошкільного

віку в США з'являються в XVII столітті, коли набувають популярності погляди «батька сучасної суспільної освіти», чеського педагога Яна Амоса Коменського (John Amos Comenius, 1592–1670).

Сторіччя по тому ідею громадських шкіл «для всіх» перейняв видатний німецький педагог Фрідріх Фребель (1782–1852), яким у 13 листопада, 1816 року було засновано перший в світі суспільний «дитячий садок» [7]. Саме педагогічні погляди видатного німецького педагога-філософа Ф. Фребеля (1752–1852) мали колосальний вплив на становлення суспільного дошкільного виховання у США. Основна мета педагогічної теорії Ф. Фребеля – сприяння розвитку природних особливостей дитини: дитина рослина, яка розвивається (звідси і назва закладу). Цінними для американської педагогіки є ідеї Ф. Фребеля щодо самовиховання. Заслуга Ф. Фребеля у формуванні педагогічних поглядів американських активістів дошкільної освіти полягала у тому, що він відзначив величезне розвивальне, виховне та освітнє значення дитячої гри [10, с. 31]. Вважав, що саме у грі найкраще проявляється творчість і самодіяльність дитини, що однак, не виключає керівного впливу дорослих на ігри дітей. Надаючи великого значення дитячій самодіяльності, Ф. Фребель підкреслював важливе значення своєчасного вияву здібностей дитини. Це положення згодом стало основною засадничою ідеєю дошкільної освіти, запропонованою американськими психологами та педагогами на початку XX століття: Д. Брунером, Дж. Дьюї, Е. Коллем, Д. Кьорпом, К. Роджерсом, Е. Торндайком [10, с. 33].

Перші дошкільні заклади у США: XVIII століття. Діяльність перших дошкільних освітніх закладів в Америці датується **1856** роком. Прототипом першого дошкільного навчального закладу в США став німецький дитячий садок, заснований німкенню Маргарет Мейер Шуртц (Margarethe Meyer Schurz), дружиною громадського державного активіста Карла Шуртца. Дошкільний заклад спочатку був організований у будинку Маргарет та Карла Шуртца, де Маргарет виховувала п'ятеро дітей, включно зі своєю дочкою. Її успішна робота з дітьми набувала популярності серед заможних як німецьких, так і англійських родин і набір дітей до її садочка збільшувався, тому згодом його було перенесено в центр міста Ватертауна (штат Вісконс), де проживала родина. Маргарет стала директором заснованої дошкільної установи. Робота у закладу організовувалась за принципами роботи Фребелівських установ для дітей дошкільного віку, які набули в той час широкого розповсюдження як у самій Німеччині так і в країнах Європи [7].

Під час подорожі до Бостона 1859 року на зустрічі присвяченій філософській концепції Ф. Фребеля, М. Шуртц познайомилась з Елізабет Пібоді, з якою вона поділилася досвідом роботи свого німецькомовного дошкільного закладу та особливостями «фребелівської педагогіки». Е. Пібоді зацікавилась ідеєю створення дошкільного закладу для англійських дітей країни, тому попросила М. Шуртц посприяти їй в цьому. У 1860 році Е. Пібоді організувала перший англійський дошкільний заклад у місті Бостон, діяльність якого базувалась на принципах роботи дошкільного закладу М. Шуртц. З огляду на це, перший документально зареєстрований американський «дитячий садок» (kindergarten) працював за концепцією Ф. Фребеля [4]. Оскільки робота дошкільного закладу ґрунтувалась на

педагогічній системі Ф. Фребеля, у 1867 році Е. Пібоді відвідала Німеччину з метою безпосереднього та глибокого вивчення методів роботи німецького педагога з дітьми, де вона зустрілась з вдовою видатного педагога Луїс Фребель (Luise Froebel). Е. Пібоді згодом розробила свою власну концепцію виховання та навчання дітей дошкільного віку, основними засадами якої були виховання дитини відповідно до її природних здібностей та індивідуальний підхід до вихованців. Дошкільний навчальний заклад педагога-просвітника Е. Пібоді за короткий період часу набув швидкої популярності. Діяльність Е. Пібоді як активістки за права корінного населення Америки ще більш сприяла поширенню і її педагогічних поглядів в різних штатах [4, с. 5–7].

Активна діяльність Е. Пібоді в організації дошкільних установ на території США, сприяла утвердженню дошкільного закладу як невід'ємного інституту в американському суспільному вихованні. Серед робіт та статей присвячених дошкільному вихованню найбільш відомими є «Культура дошкільного дитинства» (Kindergarten Culture, 1870), «Дошкільня в Італії» (Kindergarten in Italy, 1872), лекції в педагогічних училищах для вихователів (Lectures in the Training Schools for Kindergartners, 1888) [10, с. 155].

Поява спеціальних дошкільних закладів освіти (кінець XVII – початок XVIII ст.). В той час, як практики працювали над вивченням загального розвитку дитини, французький практик та теоретик в галузі психології, Джін-Марк-Гаспард Ітард (Jean-Mark-Gaspard Itard, 1775–1838) досліджував проблему навчання та виховання дітей з особливими потребами, він був першим науковцем який підняв проблему виховання таких дітей з дошкільного дитинства. Основна праця Дж. Ітарда «Хлопчик-дикун з Аверону» (Wild Boy of Aveyron) спричинила вагомий вплив на педагогічні та психологічні погляди тогочасних філософів освіти по всьому світу. Ідеї Дж. Ітарда щодо виховання дітей з особливими потребами у спеціальних закладах перейняв його студент і послідовник американець Едуард Сігайн (Edouard Seguin). Е. Сігайн вважається першозасновником шкіл для дітей з особливими потребами, перша з яких була відкрита у 1837 році у Франції. За сприяння Е. Сігайна у США до кінця 1880 року заснували біля 100 шкіл для дітей з особливими потребами [9, с. 185].

Сподвижником спеціальної освіти у США був також Томас Голлаудет (Thomas Hopkins Gallaudet). Організуючи першу в Америці школу для глухих Т. Голлаудет, по запрошенню Р. Сікарда, відвідав Національний інститут для глухо-німих. Повернувшись з відрядження він розгорнув активну діяльність по заснуванню закладів для дітей з особливими потребами. Так з'явилися перші установи для дітей з особливими потребами, які в сучасній системі дошкільної освіти США мають визначення «спеціальні школи» (special schools) та «спеціальні дошкільні заклади» (special kindergartens) [10, с. 104].

У витоків дошкільної освіти США відоме, також, ім'я Маргарет МакМілан (Margaret McMillan, 1860–1931), яка сприяла активному поширенню педагогічній концепції Монтесорі. М. МакМілан працювала над розширенням мережі дошкільних закладів на території США. Поштовхом до її

активної роботи у сфері дошкільної галузі стало заснування Національної асоціації дошкільної освіти у 1909 році, засновниками якої виступали різні релігійні, громадські та приватні організації. У 1914 році своєю сестрою Рейчл МакМілан вона заснувала дошкільний заклад під відкритим небом «open-air nursery» та навчального центру в Пікхаму, який дістав назву «Лісовий дитсадок» (wood kindergarten), які у сучасній системі дошкільної освіти США трансформувалися у дошкільні заклади-кемпінги (camping-kindergarten). За прикладом Монтесорі, М. МакМілан одна з перших серед американських педагогів почала приділяти увагу вихованню дітей дошкільного віку з особливими потребами. Робота дошкільного закладу організовувалась за зразком тоді існуючих спеціальних шкіл для дітей з особливими потребами, заснованих Томаса Голлаудета. Виховання та навчання у дитячому центрі відбувалось на засадах педагогічної системи виховання М. Монтесорі.

Визначна роль у поширенні ідей суспільного виховання дітей дошкільного віку у США належать американському педагогу та філософу Алькоту Амосу-Бронсону (Alcott, Amos Bronson, 1789–1888), якого називають американським Песталоцці, оскільки в своїй діяльності керувався поглядами та використовував техніку видатного швейцарського педагога-демократа Й. Г. Песталоцці. Метою виховання на думку А. Бронсона повинен бути різнобічний і гармонійний розвиток всіх природних сил та здібностей дитини. Розроблена Песталоцці теорія «елементарної освіти» (число, форма, звук), активно використовувалась А. Бронсоном для інтелектуального розвитку дітей, що ґрунтувались на ідеї розвиваючих цілей та завдань навчання А. Бронсон вчителював також і в дошкільних установах, зокрема він тісно співпрацював з Е. Пібоді, яка допомогла йому в організації його Темпл школи для дітей дошкільного віку (Temple school, 1834) у Бостоні.

Перші педагогічні училища у США (середина XVIII ст.). Діяльність видатних американських педагогів, яка була спрямована на розповсюдження та популяризацію суспільного дошкільного виховання, обумовила появу у 1868 році перших педагогічних закладів у яких готували вихователів для дошкільних установ. Перше педагогічне училище у США було засноване на кошти баронеси Маренхольц-Бюлов (Marenholtz-Buelow) у місті Бостон. Директором училища була Матільда Кріг (Matilda Kriege) та її донька Альмою (Alma) [8]. Послідовницею М. Кріг стала активістка дошкільної освіти США – Сюзан Блоу (Susan Blow), відома в Америці як «мама дошкільної освіти». У 1873 в місті Сент-Луїсі, штату Міссурі, С. Блоу відкрила перший національний громадський дитячий дошкільний заклад, після практичного курсу в училищі дошкільної освіти в Нью-Йорку у 1871 році. Її дитячий садок став прообразом сучасних громадських дошкільних закладів у системі дошкільної освіти США (public kindergarten). Разом із колегами, Мері Тімберлейк та Сінтією Дозер, С. Блоу створила клас, що складався з 42 учнів. Всі витрати на утримання дитячого садка протягом першого року існування, С. Блоу брала на себе. Результатом наполегливої і тяжкої праці виявився успіх експериментального класу, який швидко збільшувався, а через три роки система дошкільних установ С. Блоу нараховувала до п'ятдесят вчителів-вихователів і понад тисячу вихованців. До кінця 1883 року вже при кожній громадській школі у

Сент-Луїсі був організований дошкільний заклад. Варто зазначити, що робота дошкільних установ С. Блоу ґрунтувалась на концептуальних засадах виховання Ф. Фребеля, тобто на гуманістичному підході до навчання та виховання дітей.

За сприянням С. Блоу та В. Харісона у 1873 році вперше в Америці була відкрита дворічна семінарія підготовки вихователів дошкільної освіти, яку очолювали Джон та Боелті Крауз (близькі друзі Ф. Фребеля). Згодом у 1874 році С. Блоу відкрила школу для вихователів, яку могли відвідувати всі бажаючі. Навчання та тренінги проводились вранці та в обідній час у вихідні дні, на заняттях розповідали про особливості роботи за педагогічною системою Фребеля. Педагогічна спадщина С. Блоу досить різноманітна: нею було розроблено курс відомий як «Історія філософії та освіти»; за її сприяння було перекладено два томи Ф. Фребеля «Материнська гра» («Mother Play») написано ряд педагогічних праць. До найбільш відомих робіт С. Блоу належать: «Символічна освіта» (Symbolic Education, 1894), «Дошкільна освіта» (Kindergarten Education, 1900), «Освітні публікації в дошкільній освіті» (Educational Issues in the Kindergarten, 1908), «Листи до матері по філософії Фребеля» (Letters to a Mother on the Philosophy of Froebel, 1899). Педагогічна діяльність С. Блоу мала колосальний вплив на не тільки становлення системи дошкільної освіти США, але й на розвиток дошкільної освіти взагалі, що визначає її почесне місце серед видатних американських педагогів [4, с. 87].

Ще однією із видатних постатей американської дошкільної освіти є Еліс Путман (Alice Putman) – активістка дошкільної освіти в Чикаго, яка була співкурсницею С. Блоу та Б. Крауз. У 1876 року Е. Путман було започатковано курси вихователів при Гуль-Хаус в м. Халл, а згодом – в Чикагському університеті. Е. Путман було створено Вільну асоціацію вихователів у Чикаго та Чикагську Фребелівську асоціацію.

Наступною активісткою у становленні американської дошкільної освіти, була Петті Сміт Хілл (Patty Smith Hill, 1868–1946). Після закінчення Тлумачного інституту у Луїсвіллі 1887 року, П. Хілл вступила до школи підготовки вихователів дитячих садків у Луїсвіллі, де вперше познайомилась з методикою виховання Ф. Фребеля. Прихильниця «фребелівської педагогіки», викладач Е. Браян закликала своїх студентів до експериментальної діяльності в роботі з дошкільниками. Саме цей фактор послужив поштовхом до вироблення П. Хілл власної методики роботи та концепції виховання. Зокрема нею було розроблено «Петті Хілл блоки» (Patty Hill blocks) – будівельні блоки для дітей досить великого розміру, з яких можна побудувати будівлю і проникнути всередину, а також та концепцію креативного розвитку дитини, якими послуговуються сучасні американські вихователі. У класах П. Хілл, діти грали з автомобілями, вантажівками, грішми, кухонним приладдям – каструлями, сковорідками, все, що використовується у повсякденному житті дорослих, що допомагає дітям дізнатися про життя в суспільстві. Разом з психологом Агнес Роджерс, Хілл розробила «Класифікацію дитячих звичок», яка складалася з 84 дитячих звичок, на які повинно бути зорієнтованим навчання. Класифікацію успішно використовували у педагогічному коледжі Горація Манна, у Чиказькому університеті інших навчальних закладах по всій

території США.

У 1892 році П. Хілл була одним із засновників Міжнародного союзу дитячих садів (International Kindergarten Union). На численних конференціях вона говорила про альтернативні методи використання ідей Фребеля. У 1905 році П. Хілл – декан педагогічного коледжу при Колумбійському університеті графа Рассела. В цьому ж університеті працювала і С. Блоу. У 1910 році П. Хілл стала завідувачем відділу коледжу з питань дошкільної освіти та здобула звання професора в 1922 році. Згодом, у 1924 році П. Хілл започаткувала Інститут з досліджень охорони дитинства при Колумбійському педагогічному університеті (Institute of Child Welfare Research at Columbia University Teachers College). У 1946 році вона стала співзасновником Національної асоціації дошкільної освіти (the National Association Nursery Education – NANE), відому в сучасній системі дошкільної освіти як Національна асоціація дошкільної освіти дітей (the National Association For the Education of Young Children – NAEYC).

Петті Сміт Хілл була яскравим представником американської прогресивної педагогіки. Робота П. Хілл у напрямі реформування навчальних програм для вихователів стала сприяла вдосконаленню професійної підготовки вихователів у США. Її педагогічні ідеї щодо навчання та виховання дітей дошкільного віку широко використовуються сучасними американськими спеціалістами у галузі дошкільної освіти, зокрема С. Барнетом, А. Естейн, Х. Дороті, Р. Майерсом та ін.

На сучасному етапі американські дослідники солідарні у твердженні про те, що особливий внесок у розвиток дошкільної освіти та її засади зробив видатний американський психолог, філософ, педагог Джон Дьюї (John Dewey, 1859–1952). Дж. Дьюї закінчив Вермонтський університет (1879), після чого викладав у Мічиганському, Чикагському та Колумбійському університетах (1904–1930). Цінність особистісної діяльності Дж. Дьюї полягає насамперед у тому заснуванні філософії прагматизму, згідно якої освіта людини ґрунтується на її досвіді [6]. Дж. Дьюї вважав, що якісна освіта – одна з вирішальних умов розвитку держави і вдосконалення суспільства, тому особливого значення філософ надавав народній (суспільній) освіті. Дж. Дьюї вбачав успішність освітнього процесу у співпраці, що зорієнтована на індивідуальні та особистісні потреби того, кого навчають. Досвід у навчально-виховному процесі Дж. Дьюї розглядає не як певну пізнавальну процедуру, а як будь-які переживання людини [5, с. 79]. Як справедливо зазначає О. Радіонова, Дж. Дьюї визнає самоцінність індивіда в освітньому процесі, виступає за свободу особистості, відстоює її унікальність. Все це зближує американського педагога-прагматиста «з європейською гуманістичною традицією» [3, с. 77]. Головні завдання допомоги дітям за Дж. Дьюї полягають у виробленні моральної поведінки, навчанні їх правильно обирати спосіб подолання складнощів, здобувати з будь-якої ситуації найбільшу користь для себе [3]. Саме філософія Дж. Дьюї обумовила формування гуманістичного, дитиноцентричного та діяльнісного підходів у дошкільній освіті США, якими послуговуються сучасні американські вихователі.

Узагальнюючи результати проведеного нами аналізу історико-педагогічної літератури та наукових досліджень ми дійшли наступних висновків: починаючи з другої половини XVIII – до початку XX століття в США інтенсивно розвивалася педагогічна думка, розроблялися теоретичні і методичні засади суспільного дошкільного виховання. Видатні педагоги А. Бронсон, С. Блоу, Т. Голлаудет, Дж. Дьюї, М. МакМіллан, Е. Пібоді, Е. Путман, П. Хіл активно пропагували ідею суспільного дошкільного виховання, займалися подвижницькою діяльністю, щодо організації дошкільних закладів різних типів. Вони здійснили істотний вплив на становлення та розвиток суспільного дошкільного виховання у США в означений історичний період, створили умови для діяльності дошкільних закладів на території всіх штатів.

Проте, вищезазначене не вичерпує всіх аспектів вивчення становлення суспільного дошкільного виховання у США і перспективи подальших розвідок полягають у вивченні особливостей американських педагогічних технологій розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна національна програма «Освіта»: Україна XXI століття. – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Закон України «Про освіту». Від 23 березня 1996 р. № 100/96–ВР // Освіта в Україні. Нормативна база (2-е вид.). – К. : КНТ, 2006. – 484 с.
3. Радіонова І. О. Сучасна американська філософія освіти та виховання. Тематичні поля та парадигмально-концептуальні побудови. – Х., 2000. – С. 77.
4. Barbara R. Pioneers of early childhood education : a bio-bibliographical guide / Barbara R. – Peltzman : Greenwood Publishin Group Inc, 1998. – 140 p.
5. Dewey J. Democracy and Education. New York, 1916, ст. 79. – [Electronic Resource] / Dewey J. – Democracy and Education – New York, Macmillan, 1916. – Available from URL : <http://www.ilt.columbia.edu/Publications/dewey.html>.
6. Dewey J. Reconstruction in Philosophy / Dewey J. – Denver Publication : B., 1949. – 182 p.
7. Eller E. The School of Infancy by John Amos Comenius / E. M. Eller. – University of North California Press, 1984. – 387 p.
8. Encyclopedia of Education / J. S. Hansen, D. J. Walsh, B. J. Liebovich, R. G. Myers. – Bergin&Garvey, 2002. – 844 p.
9. Encyclopedia of Special Education / Cecil R. Reynolds, Elaine Fletcher-Janzen. – Vol. 3 (3rd Edition). – Greenwood Publishin Group Inc, 2005. – 704 p.
Morgan H. The imagination of early childhood education / Harry Morgan. – Greenwood Publishing Goup, 1999. – 255 p.